

Erik Matzen,
Strandgade 84, 2,
1401 - K.
16. marts 2024.

DRONNINGEN STOPPEDE VK'S FORSØG PÅ STATSKUP OG GRUNDLOVSBRUD

Midt i diskussionen under det seneste tronskifte om at være royalist eller republikaner er det forbigået de flestes opmærksomhed, at Dronning Margrethe sammen med sin kabinetssekretær Niels Eilschou Holm den 14. januar 1993 aktivt kæmpede for at bevare dansk demokrati, dansk folkestyre og dansk parlamentarisme, og aktivt modarbejdede de kredse, der denne dag og i den følgende uge forsøgte at forhindre overholdelse af grundloven og statsretten.

Venstres formand og udenrigsminister Uffe Ellemann-Jensen forsøgte at forhindre en dronningerunde, der over for majestæten og befolkningen kunne vise, hvilken kandidat til statsministerposten for den næste regering, der havde flest mandater i Folketinget bag sig. Det var en Venstre-aktion, der havde støtte langt inde i Det Konservative Folkeparti og i Fremskridtspartiet.

Det var et forsøg på statskup, der ville være et kriminelt brud på grundloven. Også selvom Venstres aktion havde støtte blandt Statsministeriets topembedsmænd, der skulle rådgive statsminister Poul Schlüter (K), så han overholdt grundloven og statsretten i ånd og bogstav.

Det er historiens ironi, at Venstre er det store parti, der i 1800-tallets sidste 25 år kæmpede imod Estrups Højre for at få folketingsparlamentarismen anerkendt hos kongen, fik det indført i 1901 og siden fejrede denne begivenhed mange gange, men i 1993 er det parti, som modarbejder folkestyret for at kunne fastholde venstrefolk på ministerposter.

Denne artikel vil for allerførste gang nu i detalje gøre rede for begivenhedernes udvikling denne dag, den 14. januar 1993, og i den følgende uge, inden Socialdemokratiets formand Poul Nyrup Rasmussen (S) den 25. januar 1993 dannede en ny regering, som overholdt grundlovens spilleregler.

TAMILSAGEN SOM POLITISK DRIVMIDDEL FRA 1989

Justitsminister Erik Ninn-Hansen (K) opfandt Tamilsagen i september 1987. Beordrede embedsfolk i hans ministerium og hans Direktoratet for Udlændinge til at nedprioritere de tamilske familiesammenføringer, som de tamilske flygtninge ifølge loven havde retskrav på at få bevilget – en direkte ulovlighed fra Ninns side.

Ninns aktion ville true det tætte samarbejde mellem de radikale og den borgerlige firkloverregering. Og dermed betyde et stop for den borgerlige regering. Det gjorde Ninn, fordi han så en fare for Det Konservative Folkeparti, når der hele tiden, og nu siden 1982, måtte indgås kompromis med de radikale. Det var også Ninns metode til at bringe ham tilbage til afgørende indflydelse på regeringens politik. I modsat fald skulle det til syvende og sidst føre til den borgerlige regerings fald, hvilket Ninn accepterede som en nødvendig konsekvens (en mere detaljeret gennemgang omkring Ninns motiver og handlinger er at finde i artikel 11 på min hjemmeside erikmatzen.dk).

Statsminister Poul Schlüter (K) var fuldstændig klar over Ninns dygtighed udi strategi og taktik, og da han i januar 1989 bliver opmærksom på Ninns tamilsag, gør han alt for at få lukket sagen, bl.a. ved at afvise S og SF's forslag om at nedsætte en undersøgelseskommissionen med ordene: "Der er ikke fejlet noget ind under gulvtæppet."

Men Ninn sørger hele tiden for at bringe sagen op i den offentlige debat med påstande om, at CD og Kristeligt Folkeparti har været med til at træffe beslutningen om nedprioriteringer. Til sidst (april 1990) bliver det de to borgerlige partier for meget og med støtte fra S og SF i ryggen kræver de en kommission nedsat til at undersøge Tamilsagen.

Det var Schlüter nødt til at føje dem i, da der nu stod et folketingsflertal bag kravet.

I mellemtiden var der valg i december 1990, og her vandt Svend Auken socialdemokrati 71 mandater, og når SF's 15 mandater blev lagt til, nåede de to partier tilsammen op på 86 mandater – 4 mandater mindre end det absolutte flertal i Folketinget.

Det betød, at S og SF havde flertallet, hvis de to partier bare kunne blive enige med enten de radikale eller CD. Eller Kristeligt Folkeparti. Eller Fremskridtspartiet.

Schlüters KV-regering skulle derimod hver gang samle alle partier, bortset fra S og SF, for at opnå et flertal. Schlüter kunne dog fortsætte med sin regering, fordi ingen af de andre partier ville pege på Auken som statsminister.

I denne mellemtid var Schlüter også blevet presset til at åbne dørene og give offentligheden adgang til at høre vidnerne forklaringer i Tamilsagen, og da det skete i januar 1991, får offentligheden et chok. Vidnerne havde fortalt under de lukkede retsmøder i november og december 1990, at de var blevet presset til tamilstoppet, og at de havde advaret Ninn mod denne ulovlighed.

Et vidne, afdelingschef Claus Tornøe fra Justitsministeriet, sagde også, at der fra embedsmændenes side var blevet givet besked til Statsministeriet om alt dette, og det inddrog pludselig Schlüter i Ninns tamilsag. Nu blev Schlüter presset til at udvide den tidsperiode, der skulle undersøges. Det gjorde den tidligere justitsminister H.P. Clausen vred, for nu kom han pludselig i fedtefadet.

Kilder siger, at Schlüter her i januar 1991 var på nippet til at trække sig fra posten som statsminister, men blev kraftigt overtalt til at forblive af konservative folk.

Derpå gik det slag i slag i de kommende måneder med afhøringer i undersøgelsesretten af mange vidner, herunder ikke mindst af Justitsministeriets og Statsministeriets folk, og af Ninn-Hansen, Schlüter, H.P. Clausen. Med daglige reportager og kommentarer i TV, radio og aviser, om hvor dårligt det går i Tamilsagen for Schlüters regering.

Fra januar 1991 analyseres og diskuteres i medierne nærmest dagligt, om Schlüter vil trække sig frivilligt og overlade sin post til finansminister Henning Dyremose (K), måske ved en dronningerunde, eller "lave en Krag". Statsminister Jens Otto Krag (S) konstituerede i 1972 nr. to i statsrådsrækkefølgen, udenrigsminister K. B. Andersen, som statsminister. I 1991 ville det sige at gøre udenrigsminister Uffe Ellemann-Jensen (V) til midlertidig statsminister for en kort periode og derpå give posten videre til Dyremose.

I juli 1991 sagde den radikale leder Marianne Jelved til Børsinformation, at hendes parti ikke ville kræve en dronningerunde, hvis Schlüter skulle føle behov for at gå af. Med andre ord, kunne Dyremose blive ny statsminister.

KRISE MELLEM SCHLÜTER OG ELLEMANN I SEPTEMBER 1991

I september 1991 kom det til en virkelig krise mellem Schlüter og Uffe Ellemann. Det skete lige efter Venstres landsmøde i Odense 22. september 1991, hvor partiets næstformand, skatte- og økonomiminister Anders Fogh Rasmussen, havde sagt, at Venstre på en og samme gang både var i regering og i opposition – i opposition til meget af det bestående, som man ønskede at lave om.

Uffe Ellemann havde ved adskillige lejligheder understreget i medierne, at hvis nogle midterpartier ville gøre fælles front med S og SF for at vælte VK-regeringen, ville der omgående blive udskrevet valg. Han havde også flere gange utvetydigt givet Erik Ninn-Hansen sin fulde opbakning.

Ved pressemødet lige efter Venstres landsmøde gik Uffe Ellemann dog for langt og skabte en alvorlig regeringskrise. Her beskyldte han undersøgelsesretten for "ved det ene møde efter det andet bryder grundlæggende retsprincipper i Danmark." Han anklagede rettens offentlige udspørger, advokat Henrik Holm-Nielsen, for at lokke vidner i fælder ved at give en skæv fremstilling af sagens dokumenter. Han opfordrede Advokatrådet til at rykke ud mod den undergravning af retssikkerheden, som han mente fandt sted.

Det var for meget for Schlüter, ikke mindst fordi Uffe Ellemann her igen over for offentligheden markerede, at han spillede på samme hold som Erik Ninn-Hansen.

Schlüter blev vred. Meget vred. Her prøvede han at neutralisere Ninns skade på regeringen, og så gjorde Uffe det modsatte. Udenrigsministeriets daværende direktør Ulrik Federspiel blev kaldt over til Statsministeriet til departementschef Peter Wiese og Schlüter, da Uffe Ellemann selv lige efter Venstres Landsmøde var rejst til FN i New York. Ifølge Federspiels erindringsbog "for at få Ellemann til at trække sine udtalelser tilbage og blev på det nærmeste skældt ud for udenrigsministerens udtalelser."

Dagen efter, 23. september 1991, var der konservativt gruppemøde på kursusejendommen Rolighed ved Vedbæk. Her sagde Schlüter ifølge dagbladet Børsens referat: "Hvis det næste folketingsvalg resulterer i et dårligt valg for de konservative, vil Venstre ikke længere sidde i regering. Uanset hvor stort partiet bliver. For så vil KV-regeringen nemlig gå af. Med andre ord: Skader Venstre fortsat de konservative, skader partiet også sig selv."

På det efterfølgende pressemøde sagde han, at der ikke for ham foreligger noget som helst grundlag, der kan berettige kritik af den måde, retten i den pågældende sag udførte sit arbejde på, og tilrådede tavshed, mens retten sidder.

"Det Konservative Folkeparti ER regeringen. ER regeringen", gentog Schlüter. Og var i modsætning til Venstre slet ikke i opposition.

BILGRAV PRØVER AT UDLØSE BOMBEN

De politiske begivenheder gennem året 1991 dokumenterer, at hele situationen på Slotsholmen var hamrende ustabil, og at udløsningen kunne ske når som helst.

Den 23. januar 1992 går Jens Bilgrav-Nielsen (R) på TV, i aftenytelserne: "Jeg tror, at Schlüter i disse dage overvejer en Krag-løsning, hvor han efter EF-folkeafstemningen 2. juni trækker sig og peger på sin afløser, der formentlig bliver Henning Dyremose."

Han sagde det, som mange tænkte. Som følge af Bilgravs TV-indslag føler Poul Schlüter sig straks kaldet til at udsende en pressemeddelelse: "Manden er forbløffende galt afmarcheret, i anledning af den radikale

Bilgrav-Nielsens fantasi om, at statsministeren vil træde tilbage efter folkeafstemningen den 2. juni. Det gjorde Jens Otto Krag i 1972. Men jeg kan helt udelukke den mulighed for min part."

DYREMOSE TRÆNER TIL AT BLIVE STATSMINISTER

Fra den 24. januar 1992 og ind i februar er Poul Schlüter på to udlandsrejser, hvorunder finansminister Henning Dyremose er konstitueret statsminister i otte dage. Flere af hinanden uafhængige kilder fortalte siden Børsinformation, at Dyremose som konstitueret statsminister i disse perioder i Finansministeriet talte med sine nærmeste medarbejdere om reglerne for, hvordan man uden valg kunne foretage et statsministerskifte i Danmark. Hvad er praksis her, og hvad siger reglerne?

Herunder bad han en medarbejder dels om at kontakte Statsministeriets kommitteret i disse spørgsmål, Asger Lund-Sørensen, om at rådgive Dyremose, gerne ved at fremsende notater og lignende. Desuden blev Dronningens kabinetssekretær, Niels Eilschou Holm, på Amalienborg kontaktet fra Finansministeriet. Om kabinetssekretæren ville hjælpe Dyremose med at oplyse ham, om hvordan en udskiftning af statsministeren uden valg kan ske.

Eilschou Holm var ifølge H.P. Clausens udsagn til Børsinformation "målløs", da han hørte på Finansministeriets ønsker. Det havde Eilschou Holm aldrig været udsat for før, eller hørt om, at tidligere kabinetssekretærer havde været. Men Eilschou meldte straks henvendelsen fra Finansministeriet til Statsministeriets departementschef Peter Wiese.

Asger Lund-Sørensen sagde ifølge ham selv følgende til Dyremoses mand: "Du kan hilse finansministeren fra mig og sige, at hvis der skal rådgives herfra eller udleveres notater, så beror det på en personlig beslutning fra statsministeren og som tilgår mig."

BT's politiske redaktør Karsten Madsen skrev i sin klumme "FORTROLIGT" 9. februar 1992: "Men det hævdes, at Schlüter er temmelig irriteret over, at hans finansminister forekommer meget utålmodig med at afløse ham. Og det kan måske forsinke hele processen. De råd som Schlüter får af sine egne, går entydigt på, at han skal blive."

Midt i Folketingets vinterferie i 1992 skal Justitsministeriets tidligere departementschef Poul Lundbæk Andersen på ny afhøres i Tamilsagen, dels for at blive konfronteret med sin tidligere afgivne forklaring, dels for at kommentere andre vidners udsagn. I undersøgelsesretten fastholdt han, at Poul Schlüter vidste alt væsentligt om Tamilsagen, da han holdt sin berømte gulvtæppetale i Folketinget.

Dagen efter havde Berlingske Tidende følgende overskrift: "Nyt alvorligt angreb på Schlüters troværdighed". Jyllands-Posten på forsiden: "Schlüter yderligere belastet i Tamil-sagen".

Fredag var det Schlüters nærmeste medarbejder i Statsministeriet, departementschef Peter Wieses tur. Lørdag havde Berlingske Tidende følgende på sin forsider: "Schlüter modsiges".

Jyllands-Postens overskrift på forsiden: "Topembedsmand isolerer Schlüter".

Politiken på forsiden: "Schlüter alene i Tamil-sag".

Information, samme sted: "Presset mod Schlüter forstærkes", og inde i bladet: "Grunden skrider under statsministeren. Poul Schlüters højre hånd Peter Wiese bekræfter i store træk Lundbæks forklaring".

Til sit ugentlige pressemøde i Statsministeriet, denne gang 18. februar 1992, beslutter Schlüter sig for at tage sagen i egen hånd, uden at blande Wiese ind i sine affærer. Her siger Schlüter følgende:

"I anledning af nogle spændende situationsskildringer i dele af dagspressen har jeg blot trang til at føje til – det har ikke noget med Tamilsagen og dens afhøringer at gøre – at jeg ikke har nogen som helst planer om at tage stilling til min egen forholdsvis fremtrædende stilling i den nuværende regering, før dommerundersøgelsen er afsluttet og tilgængelig for mig selv og alle andre. Sådan er det."

Ved at sætte lighedstegn mellem hans egen overlevelse som statsminister og højesteretsdommer Mogens Hornslets tamilrapport. Dermed begik Schlüter en kapitalbrøler.

Schlüters udtalelser sætter en lavine i gang på Christiansborg. Fra nu af er der mange flere på Borgen, som ikke er overbeviste om, at Schlüter overlever Tamilsagen som statsminister.

CD's gruppeformand Arne Melchior går ud med følgende melding til de andre partier: "Vi ønsker og håber, at vi har Poul Schlüter som statsminister også juleaften. Men når han selv – ganske sensationelt – antyder, at han kan komme i den situation at overveje sin stilling, så har CD den klare melding, at i så fald må der forhandles mellem partierne, herunder med CD, om sammensætningen af en ny regering".

Det betyder, at hverken Venstre eller Dyremose kunne danne regering uden først at tale med CD om de politiske betingelser. Ellers truer CD med at vælte en sådan regering.

SVEND AUKEN ER I VEJEN FOR SOCIALDEMOKRATIET

Den 19. februar tager den radikale Ole Vig Jensen til kredsbestyrelsesmøde i Holbæk. Hans tale bliver næste dag citeret i Holbæk Amts Venstreblad:

"De to nuværende regeringspartier Venstre og Det Konservative Folkeparti er stort set slidt op af de mange års regeringssamarbejde, og det er svært at få øje på fornyelsen. Så vi trænger til et regeringsskifte, men det er på den anden side svært at få øje på noget brugbart alternativ. For Socialdemokratiet leverer det i hvert fald ikke. Tiden er ved at være inde til et politisk skifte, men der mangler et realistisk alternativ", sagde Ole Vig Jensen.

Ligesom Bilgrav fandt han det sandsynligt, at Schlüter ville gå af frivilligt som statsminister efter EF-folkeafstemningen 2. juni om Maastricht-traktaten, og inden tamilrapporten kom.

Socialdemokratiets politiske ordfører Mogens Lykketoft fik fat i artiklen med Ole Vig i Holbæk Amts Venstreblad, og tog kontakt til flere radikale i Folketinget. Jo, den var god nok. De radikale ønskede et systemskifte, men ikke så længe Svend Auken var partiformand.

Det igangsatte den proces, som førte frem til det overraskende formandsskifte i Socialdemokratiet på den ekstraordinære kongres 11. april 1992 med Poul Nyrup Rasmussen som ny formand – på mindre end to måneder.

Den 29. maj slutter de omfattende vidneafhøringer i undersøgelsesretten i Tamilsagen efter ca. 100 retsmødedage. Højesteretsdommer Mogens Hornslet meddeler ved den lejlighed, at retten allerede i nogen tid har været i gang med at skrive sin juridiske beretning. Den regner han med at kunne aflevere til statsministeren i løbet af efteråret.

De radikales melding om at Schlüter bare kunne gå af, når han ville, og udnævne Henning Dyremose som sin efterfølger uden dronningerunde gælder ikke mere. 26. juli 1992 siger den politiske leder Marianne Jelved til BT, at KV-regeringen ikke automatisk kan fortsætte, hvis statsministeren vælger at træde tilbage til efteråret. Heller ikke med Dyremose som afløser.

”Går Schlüter, må hele regeringen træde tilbage. Så må vi have enten valg eller en dronningerunde. Alt andet ville være i strid med grundloven, både i ånd og bogstav”, siger hun til bladet.

I midten af november forhandler højesteretsdommer Mogens Hornslet med embedsmænd i Statsministeriet. Man skal have fundet en dato, hvor beretningen afleveres personligt til Poul Schlüter.

Hornslet fortæller, at arbejdet nu er så fremskredet, at han kan have den færdigtrykt omkring jul.

Statsministeriet synes imidlertid, at Folketinget skal være inde, når afleveringen finder sted.

Folketinget sendes på juleferie 18. december, og det er Hornslet ikke sikker på, at trykkeriet kan nå. Der er tale om en beretning i syv store bøger, der tilsammen fylder 6000 sider og vejer ca. 14 kilo – i 2000 eksemplarer.

Folketinget mødes igen 12. januar i det nye år, og man bliver enige om, at torsdag den 14. januar 1993 kl. 9 skal Hornslet og hans stab komme op på Schlüters kontor og aflevere rettens beretning i tre eksemplarer.

Statsministeriet går derefter i gang med at planlægge afleveringen til alle vidner, til alle ministre og ledende embedsmænd, Folketinget, pressen og ikke mindst offentligheden.

H. P. CLAUSEN SOM FRANK SINATRA

Ved den årlige fest for Folketingets medlemmer med ledsager på første mødedag i det nye år, her tirsdag 12. januar, holdt tingets formand H.P. Clausen som sædvanlig en morsom tale med mange underfundigheder og hentydninger.

Pludselig sætter han en båndoptager i gang, og ud af højtalerne lyder Frank Sinatras røst, og H.P. stemmer med:

”I’ve loved , I’ve laughed and cried,

I’ve had my fill,

My share of losing.

And now as tears subside

I find it all

so amusing.

To think I did all that

and may I say

“not in a shy way”,

Oh no, oh not me,

I did it my way”.

H.P. sluttede selvfølgelig af med sidste vers, som begynder sådan:

”And now the end is near,

and so I face the final curtain”.

DÅRLIGT VARSEL TIL UFFE ELLEMANN

Dagen før tamildagen skulle udenrigsminister Uffe Ellemann-Jensen tidligt af sted til Paris med et lille chartret fly. Han skulle først sammen med et kolossalt opbud af udenrigsministre fra hele verden undertegne en ny traktat om kontrol med kemiske våben. Oven i det skulle han som ny formand for EF's udenrigsministre lede et ekstraordinært møde i EF-kredsen om situationen i Bosnien.

Det hele varede til godt over midnat, før han kunne køre ud til lufthavnen til det ventende fly.

Med hans egne ord: "Det var et hæsligt vejr. Det stormede med voldsomme vindstød i orkanstyrke, og piloten spurgte, om jeg mente det alvorligt, at jeg ville flyve til København. Jeg sagde til ham: - Det er din afgørelse. Hvis du kan flyve, så tager vi afsted."

Flyet landede i Kastrup ved halvfjerdelen efter det, som han siden beskrev som "en af de værste flyveture, jeg nogen side har oplevet".

Operaelskeren Uffe kunne i luften leve sig ind i Wagners "Den Flyvende Hollænder", om kaptajnen på et spørgelseskib, der er fordømt til evig ulykke og omflakken på det stormomsuste hav. Uffe Ellemann tog oplevelsen den nat som et dårligt varsel på det, der stod foran ham, når dagens lys bryder frem.

HORNSLET AFLEVERER SIN TAMILRAPPORT TIL SCHLÜTER

Torsdag 14. januar 1993 kl. 9 mødte undersøgelsesretten op i Statsministeriet, og de tre medlemmer afleverede hver en rapport på 14 kilo til statsminister Poul Schlüter på hans kontor. Derpå gav Hornslet Schlüter en mundtlig gennemgang af undersøgelsesrettens konklusioner. På 35 minutter var det hele overstået, og rettens medlemmer forsvandt ud igen.

Dommerne Hornslet og Goldin når for Schlüters vedkommende frem til, at statsminister Poul Schlüter allerede 19. januar 1989 får en detaljeret orientering af justitsminister H.P. Clausen om Tamilsagen.

Ved at sammenholde disse oplysninger med ombudsmandens beretning fra 1. marts 1989 og med det oversendte materiale fra Justitsministeriet 9. marts til Statsministeriet, vurderer undersøgelsesretten, at Schlüter og hans medarbejdere i Statsministeriet måtte indse, at der var modstrid mellem oplysningerne på en række punkter. Ikke mindst når Schlüter sammenlignede oplysningerne med dem, som justitsminister Erik Ninn-Hansen havde givet Folketingets retsudvalg og ombudsmanden. At tingene slet ikke passede sammen.

Under disse omstændigheder når de to dommere frem til, at Schlüter måtte indse, at Ninn-Hansens oplysninger til Folketinget var "misvisende", og at Schlüter derfor ikke kunne henvise til Ninn-Hansens folketingsvar, da Schlüter selv var i samråd i retsudvalget 14. marts 1989.

Derfor var hans bemærkning om at "Den tidligere justitsminister har ikke stukket noget under stolen", med mindre det er et særligt sprog med en helt speciel betydning, som kun folketingspolitikere forstår, "direkte urigtig".

Ligeledes at Schlüter fra 14. marts og frem til "gulvtæppetalen" 25. april havde fået så meget mere kendskab til Tamilsagen, at han måtte indse, at adskillige punkter i den holdte tale var "misvisende", "særdeles misvisende", "direkte urigtig", "direkte urigtig" og "direkte urigtig". Schlüter måtte selv kunne indse dette, hedder det igen og igen.

På side 850 i beretningen skriver de to dommere, at de har lagt H.P. Clausens forklaring til grund, at han har orienteret Schlüter om, at Justitsministeriets embedsmænd adskillige gange forgæves havde søgt at få Ninn-Hansen til at ændre sin beslutning om nedprioritering af de tamilske familiesammenføringer.

”Når hertil kommer den usikkerhed, der ligger i statsminister Poul Schlüters skiftende forklaringer, finder undersøgelsesretten at måtte lægge H.P. Clausens overnævnte forklaring til grund”, skriver den.

MISFORSTÅELSER OM KRAG-MODELLEN

Før vi for alvor tager fat på at skildre en af de helt store krisedage i Danmarks politiske historie, er det nødvendigt at rette nogle markante misforståelser, der gennem tiden har været omkring den såkaldte Krag-model for udskiftning af en statsminister.

Dagen efter at vælgerne med stort flertal havde sagt ja til dansk medlemskab af EF holdt statsminister Jens Otto Krag (S) regeringens trontale i Folketinget, tirsdag den 3. oktober 1972, kl. 12. Efter den bad han om ordet igen for en særlig meddelelse til tinget, hvori han kundgjorde, at han planlagde at gå af som statsminister, selvom hans socialdemokratiske mindretalsregering skulle fortsætte.

Da Krag kom tilbage til sit kontor, bad han sin ministersekretær Børge Munk Ebbesen om at gå ned i Folketinget og hente SF's tre ledere, Morten Lange, Sigurd Ømann og Gert Petersen, op til sit kontor. På mødet bad han om SF's tilslutning til at lade Arbejdsmands- og Specialarbejderforbundets forbundsformand, folketingsmand Anker Jørgensen (S), blive statsminister for den socialdemokratiske regering, hvilket Krag øjeblikkeligt fik SF's støtte til.

Dette forløb fremgår af datidens aviser, bl.a. med et fyldigt referat i Berlingske Tidende den 8. oktober 1972.

Derpå kører Krag og nr. 2 i statsrådsrækkefølgen, udenrigsminister K.B. Andersen (S), sammen til Amalienborg, hvor Krag kl. 14,30 beder Dronningen om straks at bifalde udnævnelsen af K.B. Andersen til konstitueret statsminister indtil videre, hvilket skete. Han selv agtede at indgive sin afskedsbegæring på et senere tidspunkt, når der var opnået opbakning til Anker Jørgensen som ny statsminister.

Det vil sige, at Danmark fra tirsdag den 3. oktober kl. 14,30 havde to statsministre, hvilket ikke var i overensstemmelse med grundloven.

Om eftermiddagen holder Krag pressemøde i Statsministeriets Spejlsal. Her siger han ifølge Berlingske Tidende følgende:

”Der skal være parlamentarisk baggrund for en statsminister. Det vil sige, at statsministerskiftet vil give anledning til, at man i morgen holder et partiformandsmøde, og på det partiformandsmøde skal det så konstateres, om der fortsat er parlamentarisk dækning for en socialdemokratisk statsminister.

Jeg har foretaget sådanne sonderinger, at det går jeg ud fra, at der er. Men det er klart, det skal partiformændene selv konstatere. Derefter skal man konstatere, om man i den situation ønsker en ny runde, hvor partilederne går til Dronningen og giver udtryk for, hvad de mener om regeringsdannelsen. Såfremt der er klar parlamentarisk basis for en ny socialdemokratisk statsminister, er det i og for sig overflødig, men der kan partilederne altså få det, som de vil have det. Jeg har også talt med dronningen om det, og hun står ganske til rådighed, hvis man ønsker en sådan runde”.

Onsdag holder den konstituerede statsminister K.B. Andersen i Statsministeriet gruppeformandsmødet med Folketingets dengang kun fem partier, og ingen ønsker her en formel dronningerunde. De accepterer Anker Jørgensen som ny statsminister.

Om aftenen godkender hovedbestyrelsen i Socialdemokratiet Anker Jørgensen som ny leder efter at såvel folketingsgruppen som forretningsudvalg har sagt ja.

Torsdag kl. 10 modtager Dronningen Jens Otto Krag, K. B. Andersen og Anker Jørgensen. Først nu indgiver Krag sin afskedsbegæring til Dronningen for ham selv og hans regering. Krag anbefaler majestæten at udnævne Anker Jørgensen som ny statsminister, hvilket sker, og Anker udnævner derpå alle de andre ministre til at fortsætte på de samme poster i hans nye regering.

Det juridiske problem i alt dette er de to statsministre på samme tid i knap to døgn. Men ingen protesterede imod det, så det kunne høres. Statsministeriets departementschef Eigil Jørgensen sagde til historikeren Tage Kaarsted: "Krag bad om et figenblad. Lad os give ham det!".

TAMILDAG: BEGYND!

Den 14. januar 1993, omkring kl. 09,15, fik Statsministeriets betjente nede i Højesteret fat i 17 tamil-rapporter, som hurtigt via bagindgangen kom op til anden sal i ministeriet, hvor andre betjente stod klar til at fordele dem. Justitsministeriet skulle have et par stykker, og det samme skulle Udenrigsministeriet.

Betjente fra Asiatisk Plads fik i en fart fragtet nogle rapporter over til Uffe Ellemanns kontor på øverste etage, hvor et større antal venstrefolk ventede utålmodigt på ankomsten ca. kl. 09,30.

Venstre havde nedsat et læsehold med juristerne Birthe Rønn Hornbech og Svend Aage Jensby, der hurtigt skulle læse rapporten og komme med deres indstilling til partiledelsen.

Finansordføreren Thor Pedersen var der, og han skulle senere på dagen sammen med Henning Dyremose skrive et nyt regeringsprogram, som kunne virke tillokkende på de tre midterpartier, Radikale, CD og Kristeligt Folkeparti.

Partisekretæren Claus Hjort Frederiksen var der, foruden gruppeformand Ivar Hansen og partiets næstformand Anders Fogh Rasmussen.

Og så Uffe Ellemann selv. Han tog straks fat i den korte folkeudgave af tamilrapporten, og det tog ham ikke mange minutter at finde ud af, at Hornslets rapport var den værst tænkelige. Derfor kaldte han straks alle venstrefolk til sig. Foreslog, at man først skulle prøve at overtale Schlüter til at blive på sin post, med Venstres fulde opbakning. Det frygtede han ikke ville ske, fordi han forudså, at Schlüter selv ville gå af hurtigt. Derfor foreslog Uffe Ellemann, at Venstre skulle prøve at formå Henning Dyremose til at overtage statsministerposten, hvilket alle tilsluttede sig. Og med den besked tog Ellemann over til Statsministeriet, hvor han ankom ca. kl. 10.

Kl. 10,15 skulle han sammen med Schlüter modtage formanden for EF-parlamentet, tyskeren Egon Klepsch.

Uffe tog straks fat og fortalte Schlüter, at Venstre var klar til at kæmpe for Schlüters forbliven på posten, og hvis han ikke ville det, så for at Dyremose skulle afløse ham.

"Men Uffe, jeg er slet ikke klar til den snak endnu. Jeg skal først fordybe mig i rapporten. Den snak må vente til senere, når jeg har læst beretningen", sagde Schlüter.

Uffe Ellemann blev ved og prøvede på alle måder at komme i dialog med Schlüter. Statsministeren sagde til Uffe, at den og den vurdering i beretningen er fuldstændig urimelig af de og de grunde, og henviste på ny til, at han slet ikke har haft lejlighed til at sætte sig ind i det digre værk. Alt var forgæves, og der gik næsten en halv time, før Klepsch blev lukket ind på Schlüters kontor.

Den tyske EF-parlamentsformand kunne hurtigt mærke, at de to danskere slet ikke var klar til at tale om det danske EF-formandskab, så allerede efter 15 minutters møde gjorde Klepsch tegn til at bryde op.

Nu fulgte Uffe ham over til Udenrigsministeriet, hvor han bad departementschef Ørstrøm Møller om at spise frokost med Klepsch. Ellemann havde for travlt med andre gøremål til at tage sig af sin tyske gæst.

Folketingsformand H. P. Clausen fik kort efter kl. 10 tamilrapporten i hænde og gav sig i kast med læsningen. Ca. kl. 11,30 ringede han først hjem til sin kone i Aarhus og fortalte hende, at han ikke kunne fortsætte med de bemærkninger, som Undersøgelsesretten havde om hans tid som justitsminister i 1989.

Derpå ringer han til Schlüter og meddeler ham sin beslutning.

”Nåh, er du nået til samme konklusion”, reagerede statsministeren.

Kort tid senere og før middag har Schlüter den radikale Niels Helveg Petersen, som havde fået Schlüter udnævnt til statsminister i 1982 og siden stædigt holdt hånden under ham, i telefonen.

”Men det blev en kort samtale. Schlüter var fuldstændigt klar over, hvad der skulle ske nu for hans vedkommende”, sagde Niels Helveg til Børsinformation nogle år senere.

STATSMINISTERIETS KOMMITTERET I STATSRET SKRIVER NOTAT

Som det fremgår af denne artikel, har den offentlige debat i to år kredset om, hvordan VK-regeringen kunne fortsætte med en ny statsminister, hvis Schlüter valgte at indgive sin afskedsbegæring og dermed også for VK-regeringen til Dronningen.

Derfor valgte departementschef Peter Wiese at lade ministeriets kommitteret i statsret, Asger Lund-Sørensen, skrive et notat om statsrettens muligheder for en fortsættelse af VK-regeringen, hvis Schlüter gik af. Dette beredskabsnotat skulle bruges, hvis det blev aktuelt.

Asger Lund-Sørensen var en erfaren jurist og var også i Statsministeriet under Krag's beslutning om at udnævne K. B. Andersen til konstitueret statsminister i 1972. Dengang skrev han et notat til departementschef Eigil Jørgensen, som godkendte Krag's fremgangsmåde.

Her den 14. januar 1993 skriver Asger Lund-Sørensen et nyt notat, der siger god for en fortsættelse af VK-regeringen, hvis man vel at mærke bruger samme model som Krag, dvs. med to statsministre i Danmark på samme tid.

Men Statsministeriets jurister var ikke de eneste, som havde fulgt den offentlige debat og på forhånd kunne lægge to og to sammen, ikke mindst som følge af politiske kommentarer til de mange vidneafhøringer i undersøgelsesretten i Tamilsagen: Tænke forud på det, der senere kunne komme. Og i givet fald have sine svar liggende klar. Den kunst kunne man også på Amalienborg.

Dronningens kabinetssekretær Niels Eilschou Holm havde som hovedopgave at beskytte Dronningen mod at blive indblandet i den politiske strid og hjælpe hende med at afværge anslag mod grundloven og staten.

Eilschou Holm havde længe kunnet iagttage, hvordan der hele tiden blev talt om forløbet, hvis Schlüter blev belastet af tamil-beretningen og ville gå af. Hvis nogen ville vælte VK-regeringen, ville der omgående blive udskrevet valg, havde mange venstrefolk bedyret i to år. Men hvem skulle udskrive det valg, hvis Schlüter ikke selv gjorde det?

Eilschou kunne også notere sig, at en række partier advarede Schlüter imod at udskrive valg på tamilrapporten.

Eilschou har sikkert drøftet disse problemstillinger adskillige gange med Dronningen. Det er i hvert fald sikkert, at kabinetssekretæren altid handler på Dronningens vegne.

Forud for tamildagen 14. januar 1993 tænkte Eilschou, at han var nødt til at have et beredskabsnotat til Statsministeriet liggende klar, hvis Tamilsagen skulle eksplodere.

Til sig selv skriver han et notat, hvor han gør op med Krag's model for en udskiftning på statsministerposten. Han mener, at det strider mod grundlovens regler at have to statsministre samtidig. Den afgangende statsminister må simpelthen gøre arbejdet færdigt selv og skaffe landet en ny statsminister, der ikke har et flertal i Folketinget imod sig. Det er statsministerens ansvar og kun hans eller hendes.

Men Eilschou vidste også, at hvis Schlüter som afgangende statsminister insisterede på Krag-modellen, ville Dronningen efter statsretten følge hans råd. Men så var det Schlüter, der havde ansvaret og kunne straffes for det, hvis han gav et råd, der var grundlovsstridigt, f.eks. hvis den nye VK-regering med enten Uffe Ellemann-Jensen eller Henning Dyremose som statsminister blev væltet af Folketingets flertal, første gang VK-regeringen fremstillede sig i Folketinget. At Folketinget vedtog en dagsorden, der udtrykte mistillid til den nye statsminister.

For så var det et statskup og i strid med grundloven.

Det var lige præcis dette, som Eilschou skulle advare om og beskytte Dronningen imod at blive indblandet i. Derfor skrev han et notat, der konkluderede, at Krag-modellen fra 1972 ikke kunne bruges af hverken Schlüter, Ellemann eller Dyremose som præcedens i 1993, da de to situationer i 1972 og 1993 var vidt forskellige.

Krag havde sit flertal i Folketinget på plads i 1972, og derfor var forløbet med Krag-modellen dengang fuldstændigt tomt, en formalitet uden reelt indhold.

Det var slet ikke situationen for Venstre og Konservative i 1993. De manglende et flertal. Derfor kunne det forudses, som Folketingets partier havde meldt i dagene op til tamildagen og på selve dagen (14. januar 1993), at et flertal ville vælte en VK-regering, når den enten frivilligt eller tvunget fremstillede sig for Folketinget kort efter. Den kunne heller ikke udskrive valg, for den nye VK-regering havde ved at blive væltet endnu ikke optjent retten til prerogativet (dvs. retten til at udskrive valg).

Alt det her var Poul Schlüter fuldstændig klar over, hvilket fremgik af hans egne udtalelser i løbet af den følgende uge efter 14. januar 1993.

Det var dette planlagte brud på grundloven, som Eilschou gjorde alt, hvad han kunne for at beskytte Dronningen imod. Det var derfor, at han på forhånd havde gjort sin stilling op, og formentlig orienteret Dronningen herom.

DER ER TRE REGLER FOR AT SKIFTE STATSMINISTER

På en konference 20. september 2001 i Folketinget sagde højesteretsdommer Jens Peter Christensen, at det er en stor kvalitet ved de danske regler for et skifte af statsminister og regering, "at reglerne er så få og simple og lette at forstå, at man absolut ikke behøver at være jurist for at kunne gøre det."

I en artikel i Ugeskrift for Retsvæsen, nr. 12, 2019, side 89-99, nævner han grundlovens tre regler.

Den første regel er, at proceduren frem til udnævnelse af en ny statsminister foregår på den siddende statsministers ansvar, dvs. at det er den siddende statsministers ansvar at rådgive majestæten korrekt.

Den anden regel er, at der ikke må udnævnes en statsminister, der kan forventes at blive mødt med et mistillidsvotum straks efter udnævnelsen.

Den tredje regel: Det er den tiltrædende statsminister, der udnævner sig selv og afskediger den gamle.

TAMILDAGEN FREM MOD SCHLÜTERS PRESSEMØDE

Omkring kl. 12,15 ringede Uffe Ellemann til Henning Dyremose for første gang den dag. Han fortalte ham, at hvis Schlüter besluttede at træde tilbage straks, ville Venstre stå bag Dyremose som ny statsminister. Dyremose svarede, at han var i gang med at udarbejde et regeringsprogram for den nye VK-regering. De var enige om, at VK-regeringen skulle dannes uden en dronningerunde, og om nødvendigt skulle der udskrives folketingsvalg, hvis deres forsøg blev bremset af Folketingets flertal.

De aftalte at tale sammen igen, før der senere på eftermiddagen skulle holdes et internt konservativt møde på Schlüters kontor.

I mellemtiden var den traditionelle torsdagsfrokost for Venstres gruppebestyrelse godt i gang på formanden Ivar Hansens kontor. Han kunne meddele forsamlingen, at det så skidt ud for Schlüter, og at man nu bør arbejde på at få gjort Dyremose til ny statsminister, hvilket der var tilslutning til fra alle.

Den nyhed fik Børsinformation fat i og kunne derfor udsende en historie på nettet med dette indhold.

Omkring kl. 13 forsøgte Socialdemokratiets Mogens Lykketoft forgæves at få fat på den radikale Niels Helveg, men lagde i stedet besked om, at Helveg skulle ringe til ham hurtigst muligt.

Det gjorde Helveg så omkring kl. 15. Lykketoft fortalte ham, at der gik rygter i huset om, at VK-folkene nu arbejdede på at få gjort Dyremose til ny statsminister. Helveg svarede ham:

”Men det har vi allerede afvist! Det kan de ikke, for det ville jo være statskup!”

I mellemtiden var det lykkedes Ellemann at få en aftale med Schlüter om at komme over til ham kl. 13,30, hvor de kunne diskutere situationen.

Her fortæller Schlüter til Ellemann, at han har besluttet at gå af som statsminister. Det kan ikke være anderledes med den rapport, der er kommet.

”Men var det ikke noget for dig, Uffe, at blive min afløser? Jeg kan love dig, at Det Konservative Folkeparti vil stå bag dig”, forsikrede Schlüter.

”Nej”, svarede Uffe. ”For jeg kan ikke samle tilslutning fra alle tre midterpartier., og det er kun det, som det handler om nu.”

”Nåh, nej. Det har du nok ret i”, svarede Schlüter tilstræbt eftertænksomt.

Dermed var den model for et statsministerskifte faldet væk. De kommende timer skulle byde på tre andre modeller til en fortsættelse af VK-regeringen.

Ellemann foreslår derefter at støtte Dyremose som ny statsminister. Det vil Schlüter gerne støtte, siger han.

De to hovedaktører aftaler, fremgik det af Uffe Ellemanns egen højt læsning fra hans egen elektroniske dagbog for Børsinformation, at man skal skride direkte til værket. Schlüter skal gå til Dronningen og meddele sin afgang. Samtidig skal han indstille Dyremose som sin afløser. Uden

indkaldelse af Folketingets partier til en dronningerunde. Den folkevalgte forsamling skal stilles over for et fait d'accompli. Lidt før kl. 15 forlader Ellemann Schlüters kontor. Derpå kontakter han Dyremose for at orientere ham om resultatet af mødet, at Schlüter er med på at gøre Dyremose til statsminister.

Kl. 14,30 præcist startede udleveringen af 14 kilo tamil-rapport til Folketingets medlemmer. På det tidspunkt var Fremskridtspartiets forespørgselsdebat om bekæmpelse af den tårnhøje arbejdsløshed fortsat i gang i den næsten tomme folketingsal.

Ind i salen træder SF's ordfører Jes Lunde med sin rapport. Det er den lille folkeudgave af rapporten, han i første omgang koncentrerer sig om.

"Det står på side 89", siger Jes til andre ordførere, som straks var kommet over til ham.

"Ja, og på side 88", tilføjer en anden, som også lige har været en tur i kælderen for at hente en rapport.

Et planlagt internt konservativt møde på Schlüters kontor var i mellemtiden blevet fremrykket til kl. 15. Her fortæller Schlüter straks, at han træder tilbage som statsminister, og før et flertal i Folketinget tilkendegiver, at de ønsker hans afgang. Han mener desuden, at man skal undgå et valg. Fortæller også, at han og Uffe er blevet enige om over for Dronningen at pege på Dyremose som hans afløser.

Justitsminister Hans Engell siger, at han ikke mener sig i stand til at føre valgkamp mod højesteretsdommer Hornslet. Det er også hans embedsmænds indstilling.

Folketingets formand H.P. Clausen fortæller, at han har besluttet at gå af ved midnat. Han mener også, at man er nødt til at indkalde de tre midterpartier til møde torsdag for at høre, hvad de mener om Dyremose som ny statsminister. En vurdering, som alle tilstedeværende tilsluttede sig. Dyremose ringer derfor straks til Uffe Ellemann for at orientere ham om de konservatives indstilling, og Ellemann siger god for at lave et hurtigt møde med de tre midterpartier for at erfare, hvor de er henne i spillet om regeringsmagten.

Ifølge flere tilstedeværende partifæller virkede Dyremose opstemt af sin nye opgave. De andre var godt klar over, at det er slut i denne omgang med borgerligt styre i Danmark, og at Dyremose ikke har en reel chance.

SCHLÜTER VIDSTE AT DET VAR EN BLINDGYDE

Efter at nogle konservative har forladt lokalet, læner Schlüter sig over mod Dyremose og siger til ham:

"Henning, du bliver nok ikke statsminister nu. Det er for vanskeligt. Men du bliver det senere."

Omkring kl. 16 ringer departementschef Peter Wiese til kabinetssekretær Niels Eilschou Holm på Amalienborg og fortæller ham, at Schlüter antagelig vil gå af den næste dag, fredag.

Mødet med de tre midterpartier starter kl. 16,15 på Schlüters kontor. Han siger til den radikale Marianne Jelved, CD's Mimi Jakobsen og Kristeligt Folkepartis Flemming Kofod-Svendsen, at han fredag vil gå til Dronningen og anmode om sin demission. Desuden at det er Venstre og Konservatives indstilling, at Dyremose skal være hans afløser.

Flemming Kofod-Svendsen giver straks hans gruppes tilslutning til Dyremose. Mimi Jakobsen siger, at hun stadig er groggy oven på læsningen af den rapport:

"Jeg vil gerne have lidt tid til at tænke mig om, ikke mindst tale med gruppen og de andre partier. Men ærlig talt, er de konservative overhovedet i en position til nu at regere videre efter alt dette? Var det ikke en idé at lade Uffe som den næste i statsrådsrækkefølgen være statsminister et par dage, så vi får den tid, vi behøver til at tænke os om?"

Til det siger Schlüter, at den tanke ikke er regeringen fremmed. Man har faktisk nogle konkrete overvejelser om at lade Uffe være konstitueret statsminister et par dage, indtil en ny regering med Dyremose som statsminister er klar.

Marianne Jelved siger, at det vil være hendes indstilling, at der nok bør være en dronningerunde, hvis Schlüter trækker sig.

"Men jeg kan jo ikke binde gruppen, der stadig er ukendt med Schlüters beslutning."

Både Dyremose og Ellemann fisker efter, hvem de radikale vil pege på i en dronningerunde, men uden at få svar. Marianne gentager igen og igen, at hun først skal tale med gruppen.

Mødet slutter med, at Schlüter meddeler dem, at Uffe vil blive udnævnt til statsminister for et par dage, mens Dyremose forhandler med partierne om en ny regering.

"Det bliver sådan, formaner Schlüter, mens midterpartierne klokken få minutter i fem er på vej ud af døren.

Straks efter mødet ringer Dyremose til Fremskridtspartiets leder Pia Kjærsgaard. Mens denne samtale er i gang, hører hun, at P3's nyhedsudsendelse kl. 17 går i gang på hendes kontor, og bl.a. har nyheden om de tre midterpartiers møde hos Schlüter.

Dyremose fortæller hende, at Schlüter trækker sig fra statsministerposten.

"De andre har været så elskværdige at pege på mig som ny statsminister."

Uffe Ellemann skal dog være statsminister et par dage, uddyber Dyremose. Altså Krag-modellen.

Pia Kjærsgaard brokker sig over, at hun ikke var blevet inviteret til mødet hos Schlüter. Dyremose forklarer, at det er fordi de tre midterpartier har man siddet i regering med.

"Men vi har da været parlamentarisk grundlag for alle borgerlige regeringer", replicerede hun

Pia Kjærsgaard kan høre i telefonen, at Uffe Ellemann i Dyremoses baggrund giver hende ret.

ULVETIMEN I STATSMINISTERIET

Efter mødet med midterpartierne bliver Statsministeriets kommitteret i statsret, Asger Lund-Sørensen, sammen med departementschef Peter Wiese kaldt ind til Uffe og Dyremose på Schlüters kontor. De får besked om, at regeringen har besluttet sig endeligt for Krag-modellen. Schlüter skal gå af straks, og Uffe Ellemann konstitueres som statsminister for et par dage, mens Dyremose forhandler med partierne om et nyt regeringsprogram.

"Og hvis Dyremose støder på politiske vanskeligheder, så den nye VK-regering har udsigt til at blive væltet?", spørger Asger Lund-Sørensen.

"Så udskriver vi valg", svarer Dyremose og Ellemann i kor.

Asger Lund-Sørensen:

"Den går ikke".

Schlüter ser ud som om, at problematikken ikke er ham helt ukendt.

Den kommitterede giver derpå Ellemann og Dyremose hvert et notat, som han har lavet og medbragt til lejligheden. Uffe ser, at øverst på notatet står datoen 14. januar 1993.

Heri argumenterer Asger Lund-Sørensen for, at hvis VK-regeringen lovligt skal fortsætte, så skal Schlüter vente med at indgive den formelle afskedsansøgning til Dronningen til den nye VK-regering er helt klar med Dyremose som ny statsminister, og så kan Ellemann i mellemtiden blive konstitueret statsminister. Altså Krag-modellen med to statsministre i Danmark på samme tid.

Dette er den kommitteredes og Peter Wieses indstilling til Schlüter.

Notatets pointe komme uventet for såvel Ellemann som Dyremose. Da de begge har tænkt lidt over sagen og situationen, nikker de. "Okay", siger Uffe.

Ind i mellem har Marianne Jelved ringet til Schlüter og fortalt ham, at den radikale gruppe netop havde besluttet, at den ønsker en dronningerunde, hvis Schlüter indgiver sin afskedsbegæring til Dronningen.

Schlüter, Ellemann og Dyremose aftaler, at de skal følge Statsministeriets indstilling og gå frem efter den køreplan, som stod beskrevet i Asger Lund-Sørensens notat af 14. januar 1993, dvs. Krag-modellen med to statsministre.

Kl. 17,26 meddeler Ritzaus Bureau, at Statsministeriet har indkaldt til pressemøde kl. 18,00 i Spejlsalen med statsminister Poul Schlüter.

I P3's korte nyhedsudsendelse kl. 17,30 meddeler speakeren Anders Bech-Jessen, at Statsministeriet "har bebudet" et pressemøde i Spejlsalen kl. 18,00.

Den nyhed hørte kabinetssekretær Niels Eilschou Holm på Amalienborg, og ringede straks til departementschef Peter Wiese i Statsministeriet for at høre nærmere om, hvad der var blevet besluttet, og hvad Schlüter agtede at sige på sit pressemøde.

Han bliver stillet ind i ministersekretariatet lige uden for Schlüters kontor, og Wiese kommer straks ud til telefonen fra mødet hos Schlüter og fortæller Eilschou, at statsministeren vil meddele sin tilbagetræden, og at udenrigsminister Uffe Ellemann skal konstitueres som statsminister.

EILSCHOU: DET ER GRUNDLOVSBRUD!

Eilschou Holm siger straks fra, fortæller Wiese, at det ikke grundlovsmæssigt ville være i orden, selvom Krag i 1972 havde gjort det. Han havde et stykke tid haft sine bange anelser, og netop derfor skrevet et nyt notat, hvori han fraråder at bruge modellen.

Nu beder Wiese den kommitterede Asger Lund-Sørensen om at komme ud til telefonen i sekretariatet for at diskutere med Eilschou på Amalienborg. Lund-Sørensen afviser Eilschous konklusion, men vil straks gå ind til Schlüter og referere Eilschous synspunkt for statsministeren, fordi man nu er i tidnød i forhold til det berammede pressemøde kl. 18,00.

Eilschou nåede dog lige at få sagt til den kommitterede, at hvis Schlüter stod fast på Krag-modellen, så ville Ellemann naturligtvis blive konstitueret som statsminister.

Da Asger Lund-Sørensen kom tilbage til kontoret med Wiese, Ellemann, Dyremose og Schlüter, refererede han Eilschous Holms indstilling, at han fandt Krag-modellen grundlovsstridig.

Schlüter reagerede prompte:

"Når kabinetssekretæren siger sådan, så kan modellen ikke bruges. Jeg vil ikke have vrøvl med kabinetssekretæren."

Det var tydeligt, at hverken Dyremose eller Ellemann kunne lide dette her.

Havde Schlüter valgt at desavouere Eilschous standpunkt, havde han været godt på vej til at begå et alvorligt grundlovsbrud. Men som det her allerede har været antydnet, så tyder meget på, at Schlüter i god tid inden havde gjort sin egen holdning klar: Ved en kritisk tamilrapport gjorde Folketingets daværende sammensætning det ikke muligt at udnævne Dyremose til ny statsminister. Han var godt klar over, at de radikale i et stykke tid havde holdt møder med den socialdemokratiske partiledelse, og han var ikke i tvivl om, at de nu ville pege på Poul Nyrup.

Ifølge Ellemann sagde Wiese om Eilschous indvendinger, "at det skulle vi bare blæse på, for det var gjort før, og det ville der ikke kunne sættes en finger på. Det var også Dyremoses og min opfattelse. Schlüter sagde ingenting". Sådan skrev Ellemann i sin erindringsbog "Vejen, jeg valgte".

Ellemann protesterede nu mod Eilschous utidige indblanding:

"Det skal han som embedsmand slet ikke blande sig i. Hvis Krag kunne bruge modellen i 1972, kan vi også gøre det nu."

Asger Lund-Sørensen anvender nu Eilschous argumentation:

"Kabinetssekretæren var heller ikke overbevist om, at det var holdbart, det man gjorde i 1972."

Ellemann: "Det er statsministeren, som er Dronningens nærmeste rådgiver, og hvis han ønsker at gøre brug af den, så er det hans fulde ret. Jeg er sikker på, at hvis vi presser på, kommer vi også igennem med vores model.

Pludselig siger Schlüter:

"Jeg har et lille pressemøde" og gik ud af kontoret.

"Men du kan da ikke gå, før vi har diskuteret dette her igennem, og fundet ud af, hvad vi gør", reagerede Ellemann. Han og Dyremose kigger målløse på hinanden. De aner ikke, hvad Schlüter vil finde på at sige til offentligheden.

Ellemann siger nu højt ud i lokalet: "Jeg kan ikke forstå, hvorfor det her ikke er blevet forberedt lidt bedre. Der har jo været rigeligt med tid. Hvorfor er der ingen, som har forudset denne her situation???"

Han får ikke svar. Det måtte også være et spørgsmål, han stillede til sig selv. Men Ellemann havde længe været en meget rejsende udenrigsminister.

SCHLÜTERS PRESSEMØDE I SPEJLSALEN

Da Schlüter var kommet ud af sit kontor, satte han sig ned ved et skrivebord i sekretariatet, fandt en skriveblok frem og skrev med blyant nogle få stikord med store bogstaver til pressemødet. Derpå vaskede han hænder og gik ind til Spejlsalen.

Da var klokken 18,02.

Inde på Schlüters kontor kunne de på TV-skærmen se direkte transmission fra Spejlsalen.

Schlüter kommer ind og sætter sig på den plads, der var gjort klar til ham. Overraskende for de usædvanligt mange pressefolk virkede han alt andet end chokeret oven på den hårde tamildom. Der var ingen tøven i hans tale. Efter nogle bemærkninger om rapporten, nåede han frem til sin slutning og konklusion:

"Jeg ønsker selv at drage konklusionen, inden nogle partier gør det. Om de ville, kan jeg ikke vide. Der må være rene linjer. Derfor tager jeg højesteretsdommer Hornslets redegørelse til efterretning. Jeg kan bruge udtrykket: Jeg tager dem ad notam. Jeg har selv svært ved at se, at dokumentation og bevisførelse kan pege på de konklusioner, der er indeholdt i beretningen, men de står der. Det er for mig helt afgørende. Det har jeg da også under en lille sammenkomst i eftermiddag meddelt de tre midterpartier var min personlige opfattelse. Det har de taget til efterretning. Vi har også meddelt Fremskridtspartiet det samme.

Når det gælder den kreds af partier, så har det den forklaring, at det er den kreds af partier, som har peget på mig som statsminister igennem de nugangne ti år. Sådan forholder det sig.

Dette fører mig til i morgen at opsøge Dronningen, og ved den lejlighed vil jeg indgive min demissionsbegæring. Det medfører så, at jeg i de kommende dage fortsætter som fungerende statsminister. Sådan er jo vore grundlovsmæssige regler.

Så kan jeg oplyse, at Det konservative Folkeparti og Venstres to folketingsgrupper har tilkendegivet, at de har den opfattelse, at de nu i de nærmeste dage, mens jeg er fungerende statsminister, skal undersøge alle muligheder for at udarbejde et arbejdsprogram, som kan føre til en fortsat borgerlig regering med finansministeren som ny statsminister. Det er indstillingen i de to regeringspartiers folketingsgrupper. Det siger sig selv, at det vil have min fulde støtte og sympati at nå frem til at virkeliggøre et sådant resultat."

Derefter meddelte Schlüter, at han er parat til at tage få spørgsmål fra journalister. TV-A's Bent Stuckert spørger, om Schlüter kan udskrive valg. Og får dette svar:

"Som fungerende statsminister kan jeg ikke udskrive folketingsvalg."

Pressemødet manglede svar på et helt afgørende spørgsmål, og derfor siger en journalist fra Børsinformation nu med klar røst ud i lokalet: "DRONNINGERUNDE!"

Schlüter hæver mødet. På vej ud passerer han Lene Frøslev fra Berlingske Tidende, og hun spørger ham: "Bliver der dronningerunde?" Schlüter: "Ja, Ja. Det bliver der", og fortsætter ud af Spejlsalen.

Den besked får offentligheden ikke og heller ikke Folketingets partier. Dyremose og Ellemann har hele dagen forsøgt at undgå en dronningerunde, fordi de mistænker de radikale for at ville skifte politisk side til fordel for Poul Nyrup.

Da Schlüter kom tilbage til sit kontor, så han, at Ellemann og Dyremose havde isoleret sig ovre i et hjørne af hans kontor. De så ingen grund til at snakke mere med Schlüter den dag.

S, R OG SF SKRIVER TRE BREVE TIL SCHLÜTER

Schlüters pressemøde skaber stor tvivl hos partierne om, hvad der vil ske. Det fører til, at et folketingsflertal bestående af tre partier, S, SF og R, den følgende dag, og inden at Schlüter indgiver sin afskedsbegæring til Dronningen, hver sender statsministeren et brev med datoen 15. januar 1993 og med samme budskab. Her citeres kun brevet fra SF's formand Holger K. Nielsen:

"Kære Statsminister Poul Schlüter,

Socialistisk Folkepartis Folketingsgruppe ønsker herved at bekræfte vore tidligere tilkendegivelser om, at der efter vores mening umiddelbart efter indgivelsen af din afskedsbegæring bør iværksættes en dronningerunde.

Med venlig hilsen

Holger K. Nielsen"

Lignende breve sendte Marianne Jelved og Poul Nyrup Rasmussen til statsministeren.

Hvis Schlüter nu så bort fra de tre breve og ikke anbefalede Dronningen at afvikle en dronningerunde, ville Schlüter løbe en stor risiko for at få en rigsretssag på halsen. I forvejen havde han efter modtagelsen af tamilrapporten et udestående med Folketinget.

Refleksvirkningen af grundlovens paragraf 15, stk. 2, indebærer, at der ikke må udnævnes en regering, der på forhånd har udsigt til at blive væltet første gang, den fremstiller sig i folketingsalen. Vælger Schlüter at sidde de tre breves budskab overhørig, må han forudse en rigsretssag med en anklage om, at han har brudt grundloven. Ellemann og Dyremose skulle heller ikke her føle sig for sikre på, at "en Krag" ikke ville få juridiske konsekvenser for dem.

Det var jo ikke for sjov, at de tre partiledere sendte de breve til Schlüter, før han kørte til Amalienborg.

Lige efter Schlüters pressemøde torsdag aften talte Eilschou Holm fra Amalienborg i telefon med Asger Lund-Sørensen i Statsministeriet, som kunne bekræfte, at anvendelse af Krag-modellen nu var opgivet af Schlüter.

Næste dag blev det aftalt, at statsministeren skulle søge foretræde fredag hos Dronningen kl. 13, hvor han ville indgive sin demissionsbegæring, og dermed hele VK-regeringens afgang, samt råde majestæten at indkalde alle Folketingets partier til en dronningerunde på Amalienborg, ligeledes fredag kl. 16.

Det var lige efter bogen og statsretten, som det skulle være.

På sit gruppemøde torsdag aften sagde Uffe Ellemann til sine partifæller, at det var magtpåliggende for ham at undgå en dronningerunde, for så "risikerer vi Nyrup".

Torsdag aften, kl. 22,00, blev Marianne Jelved inviteret til møde med Henning Dyremose på hans ministerkontor. Da hun dukkede op, opdagede hun, at udenrigsminister Uffe Ellemann også var der.

"Ih, altså. Jeg troede kun, det var os to, Henning, der skulle mødes", sagde hun.

Ellemann og Dyremose forsøgte at få ud af den radikale leder, hvilke krav hun stillede for at kunne støtte en ny VK-regering, men Jelved svarede dem, at hun nægtede at diskutere politik, før der var afholdt en dronningerunde på Amalienborg. Dyremose havde ellers i løbet af eftermiddagen udarbejdet et fem sider langt regeringsprogram med 14 punkter.

Til sidst blev det Ellemann for meget:

"Man forstår, at man er uønsket. Det forholder sig sådan, at jeg i nat har fået meget lidt søvn. Jeg skal straks fortrække", hvorpå han forlod lokalet.

DRONNINGERUNDEN

Efter Schlüters møde med Dronningen fredag kl. 13 udsendte Eilschou Holm en pressemeddelelse om, at statsministeren havde indgivet sin demissionsbegæring til majestæten, og at Folketingets partier nu ville blive inviteret til en dronningerunde, som skulle begynde kl. 16,00 på Amalienborg.

Denne regentrunde viste, at de radikale nu havde skiftet side og anbefalet majestæten, at Socialdemokratiets formand Poul Nyrup Rasmussen som kongelig undersøger fik til opgave at finde et regeringsgrundlag for en ny regering. Bag ham stod nu 93 mandater i Folketinget, mens Dyremose fik 86 mandater, dvs. med støtte fra Fremskridtspartiet, CD og Kristeligt Folkeparti.

Derpå blev Schlüter indkaldt til at møde Dronningen kl. 18 for at leve op til sin pligt til at give majestæten et godt råd, der var i overensstemmelse med grundloven og statsretten. Den fungerende statsminister kunne kun give hende det råd at tilkalde Nyrup til at være forhandlingsleder med henblik på at forhandle med partierne om at lave et nyt regeringsgrundlag.

Fredag kl. 19 blev Nyrup kaldt til Amalienborg, hvor han fik sin opgave udleveret på skrift. Samme aften var han allerede i gang med sine forhandlinger på Christiansborg.

Men Uffe Ellemann havde ikke opgivet sit håb om fortsat at være landets udenrigsminister, og dermed i det kommende halve år være formand for EF's udenrigsministre med endnu mere rejseaktivitet og flere møder på højeste plan.

Allerede inden Schlüters besøg på Amalienborg fredag kl. 13 havde Dyremose tilbudt Jelled at gøre hende til statsminister for en borgerlig femkantregering. Det forelagde Jelled for sin gruppe kl. 14, hvor tilbuddet afvistes med den begrundelse, at en ny regering uden Socialdemokratiet ville gøre det meget usikkert, om der kunne skabes flertal ved den anden EF-folkeafstemning om Maastricht-traktaten i maj 1993.

Kl. 14,35 kom Jelleds sekretær ind i gruppeværelset med besked om, at Dyremose var i telefonen inde på hendes kontor. Jo, Dyremose ville bare fortælle, at han og Uffe var enige om at pege på Jelled som ny statsminister for en borgerlig regering, samt gøre Niels Helveg til ny formand for Folketinget efter H.P. Clausens tilbagetræden. Oven i kunne de radikale få en ministerpost mere.

Det tilbud afviste de radikale også.

Fredag aften holdt Venstres hovedbestyrelse møde på Christiansborg, hvor Ellemann sagde til journalisterne, at man bør genoptage hans forslag om politisk borgfred:

”Det er urimeligt, hvis man pludselig skifter regering og system i Danmark, mens vi er midt i det alvorligste og mest krævende EF-formandskab nogensinde.”

SÅ ER DET WEEKEND!

Lørdag middag ringer undervisningsminister Bertel Haarder (V) til den radikale Ole Vig Jensen og spørger, om det ikke er muligt at finde hinanden i et regeringssamarbejde, hvor Socialdemokratiet gerne må være med. Ifølge Ole Vig foreslår Haarder konkret en SVR-regering, men med en radikal statsminister. Fortæller, at det er han blevet bedt om at sige til Ole Vig.

På det radikale gruppemøde lørdag kl. 15,30 refererer Ole Vig til samtalen med Haarder. Gruppemedlemmerne forbløffes: Hvorfor kontakter Venstres leder ikke den radikale leder selv. Opfattelsen er, at Haarder er sendt i byen af Uffe. Ole Vig får besked på at fortælle Haarder, at Venstres leder selv må kontakte Jelled, hvis han vil noget.

I løbet af weekenden spredes rygten om Venstres tilbud til de radikale som en løbeild, og at Venstre nu åbenbart vil gå i regering uden de konservative.

En bibelstærk venstremand siger til den erfarne Christiansborg-journalist Birgit Poulsen fra Aalborg Stiftstidende: "Det er under 30 sølvpenge", en henvisning til Jesu-disciplen Judas' forræderi af – Jesus.

Det kom i avisen.

Lørdag siger Henning Dyremose til Berlingske Tidende, at han godt forstår tanken om en borgfredsregering i en vanskelig politisk situation under Danmark EF-formandskab. Han vil også godt overveje en socialdemokratisk ledelse af en SKVR-regering, selvom han langt hellere foretrækker en regering med K-, V- eller R-ledelse.

Lørdag aften ringer Ellemann til Jelved om, at Venstre godt vil overveje en SKVR-regering.

Søndag var de radikales hovedbestyrelse med omkring 100 medlemmer samlet til møde på Nyborg Strand. Det blev livligt, hvor landsformanden Grethe Eriksen og Margrethe Vestager opfordrede til, at de radikale ikke går i regering med Socialdemokratiet.

12 resolutionsforslag kom til afstemning. Det afgørende forslag om at hovedbestyrelsen fraråder folketingsgruppen at gå i regering med S, forkastes med 46 stemmer, mens 40 medlemmer stemte for.

SF's hovedbestyrelse samledes også denne dag, og partiet advarede S mod at danne regering med de tre midterpartier og uden SF.

Nu skærper Ellemann og Dyremose tonen. Venstres leder kalder det vælgerbedrag, hvis de andre laver et politisk systemskifte uden at spørge vælgerne først:

"Vi vil ikke pege på Nyrup Rasmussen. De samtaler, han har ført med partierne, giver os anledning til at tro, at han stiler mod et politisk systemskifte. Hvis man siger nej til tilbuddet om en samlingsregering; hvis man absolut vil lave et politisk systemskifte, så vil det være i strid med al politisk moral, med mindre vælgerne først bliver spurgt."

Dyremose sagde, at de radikale misbruger deres mandater, hvis de vælger at støtte Socialdemokratiet nu, fordi de radikale i sin tid gik til valg på en gendannelse af KVR-regeringen.

Mandag siger Ellemann til Skive Folkeblad, at Nyrup forhandler på skrømt med Venstre:

"Vi er parate til at forhandle alt og udelukker ikke nogen muligheder. Et mere åbent udspil til forhandlinger kan man ikke få. Og hvis det bliver afvist, er noget helt galt. Så er det hele tilsyneladende aftalt på forhånd, og det er et misbrug af det kongelige mandat. Det er uanstændigt at danne en SR-regering uden at spørge vælgerne."

NU SPRÆNGER VK EN BOMBE

Tirsdag den 19. januar 1993 udkommer Berlingske Tidende med et stort debatindlæg, skrevet af professor, dr. jur. Preben Stuer Lauridsen. Han kritiserede skarpt højesteretsdommer Mogens Hornslet for smed at rette bager. Stuer Lauridsen kunne ikke se "at Poul Schlüters gulvtæppetale den 25. april 1989 indeholdt den mindste vildledning af Folketinget."

Det giver Henning Dyremose en idé, og i kl. 8,00-nyhederne er han igennem til lytterne:

”Stuer Lauridsens vurdering af, at der ikke er baggrund for, at statsminister Poul Schlüter med sin berømte tale har vildledt Folketinget, bør føre til, at regeringsforhandlingerne stilles i bero, indtil regeringen og Folketingets udvalg for forretningsordenen har haft lejlighed til at granske Hornslets rapport.

Hvis Stuer Lauridsen har ret, vil der nemlig være tale om et groft misbrug af Hornslets rapport, hvis den fører til et politisk systemskifte, uden at vælgerne er blevet spurgt. Jeg vil derfor opfordre de syv radikale folketingsmedlemmer til meget nøje at overveje, om de kan bære det parlamentariske ansvar herfor, og jeg vil opfordre den kongelige undersøger Poul Nyrup Rasmussen til at udsætte forhandlingerne om regeringsdannelsen, indtil denne situation er afklaret i udvalget for forretningsordenen.”

Blandt lytterne var Uffe Ellemann. Han kontaktede straks Dyremose, og de aftalte at gå op til Schlüter i Statsministeriet.

Hjemme i Århus hørte den aftrådte formand for Folketinget, H.P. Clausen, radioavisen kl. 9, hvor Dyremoses tidligere udtalelser blev genudsendt. H.P. tænkte lidt over det, og ringede så til Schlüter. H.P. fortæller Schlüter, at det er en meget lidt gennemtænkt idé, som ikke bør nyde fremme: ”Det er ikke nogen god idé. Det går ikke”, siger H.P.

Schlüter: ”Fortæl du det til Uffe og Dyremose, for de sidder lige her.”

Hverken Uffe eller Dyremose lader sig anfægte af H.P.’s betænkeligheder. De insisterer, at Nyrup skal stoppes og mener at have gode muligheder for det ved at få Folketinget genindkaldt.

Det kræver ifølge forretningsordenen 72 underskrifter fra medlemmer af Folketinget, og V og K har tilsammen de 60 mandater. Med den borgerlige færing Oli Breckmann, samt Fremskridtspartiets 12 medlemmer skulle det nok kunne lade sig gøre.

Men strategiens første trin i at få stoppet Nyrup kræver 90 mandater, et flertal.

SF havde sagt på tamildagen forrige torsdag, at partiet egentlig havde foretrukket et valg oven på tamilrapporten. Med SF’s 15 stemmer, KV’s 61 og Frp’s 12 nåede man 88 – to fra det absolutte flertal.

Schlüter var med på idéen.

Kl. 11,00 begyndte Venstre sit gruppemøde, hvor Uffe fortæller om den nye plan, som nu i forhold kl. 8-modellen var blevet markant ændret: Folketinget skal hurtigt genindkaldes, og dér skal partierne stille forslag om en hastebehandling af en forespørgsel om Tamilsagen til justitsminister Hans Engell, der på det tidspunkt kun var fungerende minister i et forretningsministerium.

Ifølge grundlovens paragraf 15, stk. 2, kan fungerende ministre ”i deres embeder kun foretage sig, hvad der er fornødent til embedsforretningernes uforstyrrede førelse.” Desuden kræver en beslutning om at hastebehandle forespørgslen et flertal i Folketinget. Ellers ville behandlingen først kunne finde sted om tre-fire uger.

Midt under Venstres gruppemøde ringer Dyremose pludselig ovre fra Schlüters kontor til Ellemann og beder ham om ikke at nævne planen for Venstres folketingsmedlemmer, da planen ikke endnu er tilstrækkeligt gennemarbejdet.

”Men hvad skal jeg gøre”, siger Uffe til Dyremose. ”Jeg er under pres fra gruppen, de insisterer.”

Venstres gruppe er faktisk også i gang med at indsamle underskrifter fra Venstres folketingsmedlemmer. Desuden har Venstres parti-ansatte forinden gruppemødet kontaktet forskellige redaktioner på Borgen og fortalt dem, at hvis de kommer op til Venstres gruppe lokale, vanker der en kanon nyhed til dem.

Pludselig omkring kl. 11,45 kommer Uffe styrtende ud af døren til pressen, og TV-A's journalist Anja Westphal står klar til interview med et TV-hold.

Nyheden ryger lige i Radioavisen kl. 12. H.P. Clausen hjemme i Århus hørte det, og ringer straks til Schlüter og siger, at nu må og skal det stoppe. Straks. Det går ikke. Fortæller i klart sprog, at ingen skal få ham til at underskrive anmodningen om at indkalde Folketinget nu.

Hos Schlüter sidder foruden Dyremose også Hans Engell og gruppeformand Lars P. Gammelgaard, der lytter på formaningerne fra Århus.

De kan godt se, at forespørgslen til Hans Engell er tosset. Også Schlüter.

For at afbøde skadevirkningen beslutter kredsen, at Dyremose straks skal gå over på gangen foran Venstres gruppe lokale for beredvilligt at udtale sig til de journalister, der måtte være der.

Anja Westphal får øje på Dyremose på vej ned mod dem, og giver sit TV-hold besked om at gøre klar til et nyt interview.

Til hende bekræfter Dyremose, at Venstre og Konservative ganske rigtigt ønsker Folketinget indkaldt hurtigst muligt, men ikke for at holde en forespørgselsdebat med justitsministeren. Næh, forespørgslen skal gå til statsministeren for at få udskrevet valg, og indtil da skal Nyrup indstille sine regeringsforhandlinger.

H.P. FÅR ASSISTANCE HOS BRÆNDELSESHANDLEREN

Efter den seneste telefonsamtale med Schlüter føler H.P. sig ikke længere sikker på sine partifæller. I modstrid med hans planer for dagen i Århus beslutter han sig for at forsøge at tage til København straks for at nå frem til det konservative gruppemøde kl. 16 i et forsøg på at tale partifællerne fra forsøget på at indkalde Folketinget.

Uheldigvis passer næste afgang med indenrigsfly fra Tirstrup lufthavn ikke i forhold til gruppemødet. Han kan først nå at være fremme, når mødet er forbi. Det kan blive katastrofalt.

H.P. ringer derfor til sin partifælle, brændselshandler og folketingsmedlem Kai Dige Bach, og beder ham om straks at sende hans privatfly til Tirstrup hurtigst muligt, så han kan nå at være fremme på Christiansborg kl. 16.

Folkene i Fremskridtspartiet hører første gang om VK's aktion omkring middag, og de kunne hurtigt regne ud, at der var brug for deres 12 underskrifter. Derfor foreslår Kirsten Jacobsen, at nu er tiden inde, hvor VK for første gang skal vise partiet respekt, selvom fremskridtsfolkene støtter aktionen med at få stoppet Nyrup og få Folketinget ind til et kæmpe slagsmål om Tamilsagen.

Gruppeformand Aage Brusgaard får besked på at gå ned på sit kontor, dvs. for enden af gangen på mellemetagen. Nu skal rangordenen for en gangs skyld respekteres.

Kort efter får Fremskridtspartiet en telefonisk henvendelse fra V og K, om partiet vil fremskaffe 12 underskrifter for at få Folketinget indkaldt. Nu er svaret, at så må V's og K's ledelser selv henvende sig til Aage Brusgaard på hans kontor.

Hvilket sker. Venstres gruppeformand Ivar Hansen og hans konservative følgesvend Lars P. Gammelgaard må vandre ud ad gangen til enden på mellemetagen og banke pænt på Brusgaards dør. Der havde de nok ikke været før.

Mens de to VK-folk venter på kontoret, går gruppesekretær Jan Kjøpke Christensen rundt til Fremskridtspartiets kontorer og indsamler de øvrige 10 underskrifter på en forespørgsel til den fungerende statsminister Poul Schlüter, om han vil udskrive folketingsvalg? Det kunne næppe føres ud i livet uforstyrret.

ANDERS FOGH PRØVER AT FÅ SF OVER PÅ VK'S HOLD

Ved kl. 12,30-tiden ringede Venstres næstformand Anders Fogh Rasmussen til SF's gruppeværelse og fik fat i gruppeformand Steen Gade. Fogh spurgte, om SF ville være med til at få Folketinget indkaldt med henblik på at få udskrevet folketingsvalg. Forespørgslen skulle stiles til den fungerende statsminister, om han ville udskrive valg.

Steen Gade spørger: "Men Anders, hvor er flertallet?"

Fogh: "Hvis I stemmer for dagsordenen om valg, vil det sammen med de konservative og Frp give 88 mandater. Flertallet kommer til veje, fordi vi har visse kontakter til nogle CD'ere, der er stærkt utilfredse med at gå i regering med socialdemokraterne og derfor vil stemme for vores dagsorden."

Gade: "Anders, det er fuldstændigt useriøst. Jeg kan godt gennemskue Uffes tankegang i alt det her."

Steen Gade lover dog at forelægge forslaget med det samme for SF's gruppe og svaret herpå til Fogh var meget klart: Nej!

Oven i købet skrev sekretæren ind i referatet, at SF's folketingsgruppe mente, V og K's forslag var grundlovsstridigt.

Nede i Venstres gruppesekretariat kom Berlingske Tidendes fotograf Keld Navntoft forbi. Efter aftale skal han tage et billede af papiret med underskrifter fra alle Venstres 30 folketingsmedlemmer på, at de ønsker Folketinget indkaldt hurtigst muligt for at få udskrevet valg.

Næste dag bringer Berlingske Tidende og BT et foto, hvorpå gruppeformand Ivar Hansen og næstformand Anders Fogh Rasmussen stolt viser papiret frem med Venstres forsøg på knægtelse af statsretten og demokratiet.

Kl. 13,30 er Ellemann inde hos Schlüter. Det er fortsat planen, at aktionen mod Nyrup skal køre. Ifølge Uffes referat sagde Schlüter til ham:

"Ja, det kan nok ikke lade sig gøre, men jeg glæder mig til at gå på Folketingets talerstol for at sige noget om de radikales svig. Det kan nok ikke lade sig gøre, men man kan da ikke forhindre mig i at sige min mening fra Folketingets talerstol. Det glæder jeg mig til."

Kort før kl. 16 står journalister foran døren til det konservative gruppe lokale. Inden han går ind, bekræfter Lars P. Gammelgaard, at han skriver under på indkaldelse af Folketinget.

SCHLÜTER: RESPEKT FOR REGERINGSFORHANDLINGERNE

Som en af de sidste kommer Schlüter gående hen ad gangen fra Statsministeriet. Han får samme spørgsmål. Og overraskende siger han:

"Jeg skriver ikke under, for det tjener ikke noget formål. Efter at SF har sagt fra, er der ingen chance for flertal for valget. Uffe Ellemann-Jensen og Henning Dyremose forsøgte, fordi de gerne vil se den borgerlige regering fortsætte. Men...det er et slag i luften, og nu får vi systemskiftet."

Efter gruppemødet siger Schlüter: "Når der er en klar melding om, at det ville være et slag i luften, så siger det sig selv, at så er det ikke en aktion man skal føre frem i Folketinget, og slet ikke midt under regeringsforhandlingerne."

Han bekræftede, at der efter tamilrapportens offentliggørelse torsdag var overvejelser om, at udenrigsminister Uffe Ellemann-Jensen skulle konstitueres som statsminister i nogle dage, mens finansminister Henning Dyremose fik sin regering på plads. På den måde beholdt regeringen sin mulighed for at udskrive valg. Men, sagde Schlüter, den var alene af statsretlige årsager en umulighed:

"Situationen i torsdag var anderledes end med Krag i 1972. I forbindelse med Krags afgang havde man nemlig på forhånd sikret sig, at der ikke ville være et flertal imod K.B. Andersen.

Hvis jeg havde forsøgt den situation, ville det utvivlsomt være blevet undsagt af et flertal i Folketinget. Sagen var jo, at de radikale udtrykkeligt havde forlangt en dronningerunde."

På vej ind i Statsministeriet blev han spurgt, om initiativet med at få indkaldt Folketinget også var blevet forsøgt, hvis han havde været leder af det borgerlige Danmark:

"Jo, men det er jeg ikke længere. Og det er en stor lettelse for mig."

H.P. Clausen var tilfreds med, at forsøget på at indkalde Folketinget nu var opgivet: "Det er en god beslutning, for man er ved at danne en regering, og vi kan ikke få valg."

Efter professor Stuer Lauridsens hårde kritik bryder højesteretsdommer Mogens Hornslet for et øjeblik sin tavshed. Til Politiken siger han:

”Jeg har fået stillet en opgave, som jeg har prøvet at løse så godt, jeg nu kan. Jeg har under arbejdet hele tiden været klar over, at – med en opgave af den karakter – kunne jeg med garanti se frem til, at der ville komme kritik. Måske endda alvorlig kritik, uanset hvad jeg skrev.

Men jeg har bestræbt mig for at udføre arbejdet på en sådan måde, at jeg dels kunne se mig selv i spejlet, når arbejdet var afsluttet. Og dels på en sådan måde, at jeg prøvede at undgå en kritik, der var berettiget.

Jeg mener, at det sådan set er lykkedes så nogenlunde at undgå berettiget kritik. Og det mener jeg også efter at have læst Stuer Lauridsens læserbrev i dag. Der ud over har jeg ingen kommentarer.”

UFFE ELLEMANN: IT WAS CUSTER’S LAST CHANCE

Onsdag den 20. januar 1993 drager Uffe Ellemann til EF-parlamentet i Strasbourg, hvor han som led i det danske EF-formandskab i det næste halve år skal forelægge arbejdsprogrammet for EF’s parlamentarikere.

Uden for mødesalen støder han ind i Spaniens udenrigsminister Javier Solana og siger farvel til ham:

”I used my last possibility yesterday, and it was Custer’s last chance” – en henvisning til USA’s dristige og aggressive kavaleriofficer George Custer. I kampen mod indianerne i 1876 angreb han en overvældende styrke af indianere ved Little Bighorn og blev dræbt sammen med sine 266 mænd. Kun hesten, Comanche, overlevede slaget.

Udsagnet til Solana understreger, at Uffe Ellemann-Jensen hentede megen åndelig inspiration fra opera, i litteratur, i Tolkiens eventyrverden.

Fredag den 22. januar tager Nyrup til Dronningen for at meddele hende, at han mener at kunne opfylde den stillede opgave, idet fire partier, Socialdemokratiet, CD, Radikale og Kristeligt Folkeparti, har aftalt et regeringsprogram og erklæret sig rede til at danne en fælles regering, der oven i købet havde et flertal i Folketinget bag sig.

Derpå tilkaldte Dronningen den fungerende statsminister Poul Schlüter og forelagde ham Nyrups resultat. Schlüter rådede derpå Dronningen til, at hun igen tilkaldte Nyrup og anmodede ham om at danne en ny regering med Nyrup som statsminister.

Mandag den 25. januar kunne Nyrup derfor præsentere hans nye S-CD-RV-KF-regering for majestæten, og de nye ministre drog derpå til overdragelse i ministerierne, sådan at den fungerende VK-regering kunne fratræde.

SCHLÜTERS DOBBELTSPIL

I sin erindringsbog ”Sikken et liv” anerkendte Poul Schlüter, at Krag i 1972 havde flertal bag sig, da denne fik udenrigsminister K. B. Andersen konstitueret som statsminister. Men det kunne Schlüter ikke gøre, fordi han ikke havde flertal for det, skrev han:

”Sådan var det ikke nu, og jeg var ikke i tvivl om, at det derfor – hvis vi gjorde det – var noget i retning af et statskup. Det kunne man heller ikke som statsminister tillade sig at byde Dronningen”.

Det skal anerkendes, at Schlüter i forhold til Dronningen spillede spillet rent og lovmedholdeligt. Det samme kan ikke siges om hans spil i forhold til folkestyret.

Han vidste på forhånd, at en fortsættelse af VK-regeringen var en umulighed, når han ikke selv ville udskrive folketingsvalg. Alligevel spillede han med sammen med Ellemann og Dyremose om at ”lave en Krag”sa og lod de to forblive i den vildfarelse, at det kunne lykkes.

Han ville ikke udskrive folketingsvalg, fordi han ikke ville føre valgkamp mod højesteretsdommer Mogens Hornslet og med flygtninge som tema. Alligevel sagde han ja til Ellemanns og Dyremoses forslag om at få Folketinget til selv at blive hasteindkaldt (de 72 underskrifter), hvor han som fungerende statsminister skulle udskrive folketingsvalg.

Når han selv fandt, at det var statskup, hvorfor deltog han så i Ellemanns og Dyremoses leg? Det giver ingen mening.

Og tillige prøvede at lave et benspænd på den kongelige undersøger. Skabe vanskeligheder for ham i at udføre den opgave, som Dronningen havde stillet ham – Poul Nyrup Rasmussen. Er det den politiske kultur, der bør tilstræbes i Danmark?

Om juristen Poul Schlüter: Det var langt ude. Stilkarakteren er meget lav.

Og en rigtig dårlig måde at slutte en lang glørværdig politisk karriere på. Ærgerligt, at han på den måde vanærede sig selv.

KILDER:

Journalistiske artikler:

Ekstra Bladet, 20. januar 1993 med overskriften ”KLUDREMOSES KÆMPE-KIKS”, af Kate Bluhme, Lars Hørby og Elisabet Svane.

Aalborg Stiftstidende, 19. januar 1993 med overskriften: Hævnen – Schlüter snød Ellemann som tak for års fornædrelse”, af Birgit Poulsen.

Interview med Poul Schlüter, Aarhus Stiftstidende, februar 1993, af Helge Kierkegaard.

Artikel i Berlingske Tidende, 20. januar 1993, ”Et tomt slag i luften”, af Christian Brøndum,

Interview med Poul Schlüter, Information, 13. februar 1993, ”Schlüters eftermæle”, af Poul Albret.

Artikel i Jyllands-Posten, 17. januar 1993, Schlüters sorte torsdag, af Michael Ulveman og Peter R. Madsen.

Interview med højesteretsdommer Mogens Hornslet, Politiken 20. januar 1993, af Henrik Groes-Petersen.

Børsinformation, artikel om Dyremose med beskrivelse af rygter på Christiansborg, 4. marts 1992, af Erik Matzen.

Artikel om konservativt sommergruppemøde på Rolighed, Børsen 25. september 1991, af Frans Rønnev.

Artikel i Berlingske Tidende, "Krag sluttede de 25 år i dansk politik i topform", 8. oktober 1972, med referat af hans afsluttende pressemøde i Statsministeriet 3. oktober 1972.

Artikel i Berlingske Tidende med citat af SF's Gert Petersen, 4. oktober 1972.

Artikel i Jyllands-Posten med udtalelse af SF's Gert Petersen om accept af Anker Jørgensen som ny statsminister, 4. oktober 1972.

Artikel i Politiken med udtalelse af SF's formand Sigurd Ømann om Anker Jørgensen, 4. oktober 1972.

BØGER:

Uffe Ellemann-Jensen, DIN EGEN DAG ER KORT, side 39-41, Aschehoug 1996.

Uffe Ellemann-Jensen, "Vejen, jeg valgte", side 249-254, Gyldendal 2007.

Ulrik Federspiel, Et diplomatisk liv, Gyldendal 2020, side 223-228.

Mogens Lykketoft, Erindringer – Holdning og Handling, Rosinante, 2019, side 234.

Niels Wium Olesen, Poul Schlüters tid 1982-1993 - De Danske Ministerier 1972-1993, Gads Forlag 2918, side 545-546.

Poul Schlüter, Sikken et liv, Aschehoug 1999, SIDE 289.

Uffe-Ellemann-Jensens korte træf med Javier Solana i Strasbourg 20. januar 1993, vist adskillige gange på TV2 News.

INTERVIEWS GENNEMFØRT AF DENNE ARTIKLES FORFATTER I PERIODEN JANUAR 1993-2001:

Statsministeriet, kommitteret Asger Lund-Sørensen, konsulent Henning Lund-Sørensen, ministersekretær Adam Wolf, kontorchef Ruth Christensen, Børge Munk Ebbesen.

Amalienborg, Niels Eilschou Holm.

ANDRE:

Professor Tage Kaarsted.

FOLKETINGET:

CD: Mimi Jakobsen, Arne Melchior.

Fremskridtspartiet: Pia Kjærsgaard, Kirsten Jacobsen.

Det Konservative Folkeparti, Henning Dyremose, Hans Engell, H.P. Clausen.

Kristeligt Folkeparti: Flemming Kofod-Svendsen.

Radikale: Marianne Jelved, Niels Helveg Petersen, Jens Bilgrav-Nielsen, Jørgen Estrup, Elisabeth Arnold, Lone Dybkjær, Ole Vig Jensen.

Socialdemokratiet: Mogens Lykketoft, Henning Rasmussen, Ole Espersen.

SF: Steen Gade, Morten Lange.

Venstre: Uffe Ellemann-Jensen (med hans oplæsning af print fra hans egen elektroniske dagbog af januardagene i 1993), Birthe Rønn Hornbech, Ivar Hansen, Chr. Mejdal, Svend Heiselberg.

ANDET:

Statstidende, tirsdag den 21. januar 1992, onsdag den 29. januar 1992, 14. marts 1992, om ministres udlandsrejser.

Juridisk artikel af højesteretsdommer Jens Peter Christensen, "Regeringsdannelse", Ugeskrift for Retsvæsen, nr. 12, 2019, side 89-99.

Jens Peter Christensens mundtlige indlæg på Folketingets konference om parlamentarismens 100 års jubilæum, 20. september 2001.

Folketingsårbog 1971-71, Schul

tz Forlag 1971, side 49-50. 59-60.

Folketingets forhandlinger 1972-1973, spalte 100-102.

Statsministeriets notat vedrørende forskellige statsretlige problemer i forbindelse med statsminister Jens Otto Krag's tilbagetræden og udnævnelse af en ny statsminister, 4. oktober 1972, af fuldmægtig Asger Lund-Sørensen.

Brev til statsminister Poul Schlüter fra Socialdemokratiets formand Poul Nyrup Rasmussen, 15. januar 1993.

Brev til statsminister Poul Schlüter fra SF's formand Holger K. Nielsen, 15. januar 1993.

Brev til Statsminister Poul Schlüter fra den radikale leder Marianne Jelved, 15. januar 1993.

Aflytning af Danmarks Radios nyhedsudsendelse på P3, kl. 17,30, på bånd.

Sangen "My Way", skrevet af Paul Anka.

Kopi af Fremskridtspartiets brev med 12 underskrifter til Folketingets formand, dvs. fungerende formand Henning Rasmussen (S), 19. januar 1993, med anmodning om at få Folketinget indkaldt til

møde hurtigst muligt, med henblik på at rejse en forespørgsel til statsminister Poul Schlüter: "Vil Statsministeren drage omsorg for, at der omgående udskrives folketingsvalg?"

Kopi af SF's skriftlige mødereferat fra partiets gruppemøde tirsdag 19. januar 1993 kl. 11,00, hvori fremgår, at Venstres Anders Fogh Rasmussen henvendte sig til SF, om partiet vil være medunderskriver på at få Folketinget indkaldt for at få udskrevet valg: "Dette drøftede gruppen. Enighed om at SF ikke på nuværende tidspunkt går med til dette med henvisning til grundlovens P 15 og 39."